

Nəhayət, bayaqdan bəri qardaşını səbirlə dinləyən Şahxəndan necə oldu-sa, hövsələdən çıxdı:

- Vallah, dadaş, məni nə Miranşah maraqlandırır, nə Qara Yusif, nə də İb-rahim şah. De görüm ta bu dəfə evlənə-cəksən, yoxsa elə özündən uydurduğun gözəllərə qəzəl yaza-yaza duracaqsan? Daha bəsdİ - o, böyük adamlar kimi qar-daşını məzəmmət etməyə başladı, - da-şı ətəyindən tök, heç bilirsən camaat ar-xanca nə danışır?

Seyid Əli təəccüblə soruşdu:
- Nə danışır?
- Deyirlər ki, guya sən səfərlərdə türk, ərəb qızları ilə o qədər eşqbazlıq edirsən ki, Şamaxıya qayıdanda evlən-məyə gücün qalmır.
- Yəni elə belə deyirlər?
- Bəli.
Seyid Əli ürəkdən güldü və dedi:
- Balası, necə ki söz vermişəm, Hüsniyyədən başqa bir kimsə ilə evlən-məyəcəyəm.
Şahxəndan, elə bil, bu sözə bənd idi, açdı sandığı, tökdü pambığı:
- Dadaş, heç bilirsən səndən sonra nələr olub?
Seyid Əli qorxdı, təşviş içində so-ruşdu:
- Nə olub? Yoxsa...
- Yox, deməyəcəyəm. Muştuluğu-mu ver, sonra...

Seyid Əli ciddi görkəm alıb, bir qə-dər sərt şəkildə dedi:

- Muştuluq... Nə muştuluq? - Sonra əlini cibinə salıb bir dinar çıxartdı və Şahxədana dedi:

- Balası, tez ol, de görüm, Hüsniy-yəyə nə olub?

Şahxəndan məzə üçün pulu dişİ ilə yoxladı, sonra məmnun halda cibinə qoydu və başını yırğalaya-yırğalaya dedi:
- Uzun həngamədi, amma yenə də damışım: deməli, Hüsniyyənin əri - mü-səllim Əbubəkr İsmailiyyə təriqətinə qulluq edən iki nəfərin ölümünə fətvə vermişdi. Hökm həm Şirvanşah, həm də qazı tərəfdən təsdiq olundu. Həmin ismaililər də, təbii ki, bundan sonra dar ağacından asıldılar.

Seyid Əli möhkəm əsəbiləşdi:
- Şahxəndan, cəhənnəm olsun Şir-vanşah da, qazı da, Əbubəkr də, ismai-lilər də, hələ desən, dar ağacı da. Sən mətləb üstünə gəl, de görüm, Hüsniy-yəyə nə olub?

Şahxəndan olanları bütün təfərrüatı ilə, yəni yerli-yataqlı damışmaq istəyir-di. Odur ki, dedi:

- Darıxma, dadaş, bir az hövsələli ol, yoxsa karıxacağam. Deməli, qətdən bir ay sonra Dağıstandan bir dəstə atlı gəlib Dəvəçilərdə müsəllim Əbubəkrin evinə od vurur, özünü də, əvvəlki ar-vaddan olan uşaqlarını da yandırır.

- Bəs Hüsniyyə?!
- Hüsniyyə özündən gedir. Elə bilir-lər ki, ölib, toxunurlar. Ara sakitlə-şəndə Səlminaz...
- Hansı Səlminaz?
- Hüsniyyənin dul rəfiqəsi... Hüs-niyyəni götürüb evinə aparır. Hüsniyyə indi də elə onun yanında qalır.
- Belə de... Belə de... Kədərli hadi-sədir... Yaxşı, balaca hiyləgər, bu muşt-uluğu məndən niyə aldı?

- Necə niyə aldım? Hüsniyyə ki sağ qalıb... Bu şad xəbərə muştuluq düşmür?

- Bunu düz deyirsən, düşür, düşür, hələ bir dinar azdı...
- Onda bir dinar da ver! Xəsislik eləmə, heç bilirsən, sənin muştuluq xə-bərini gətirənlərə neçə dinarlıq ayın-oyun verdim?
- Bilirəm, balası, bilirəm.
Sonra Seyid Əli birdən nəyisə xatır-layıb ayağa qalxdı:
- Sabah cümə axşamıdır?
- Hə. Nədi ki?
- Qəbir üstə gedərik. Ata-anamıza, dünyadan cəmi köçənlərimizə “Yasin” oxutdurarıq.
- Gedərik, gedərik... Bir bura bax...
- Nə olub?
- Gör kücədən kim keçir...

Seyid Əli pəncərəyə yaxınlaşan ki-mi kücədən keçən adamı tanıdı - bu, mədrəsədə onunla bir sinifdə oxuyan, hamıya qan udduran Kafiəddin idi. Be-lində yekə bir səhəng: “Ay ayran istə-yən, ay sərin ayran istəyən” deyə çağır-ırdı. Allahın işinə bax, yeriyəndə yeri titrədən, tay-tuşları nədi, onlardan da böyüklərə dov gələn Kafiəddin indi ay-ran səhənginin altında ikiqat olmuşdu.

Seyid Əli Şahxədana dedi:
- Amma səsi əvvəl kimi qalıb ha...
- Cəsarəti, kişiliyi isə yox...
- Niyə elə deyirsən?
- Arvadından qorxur, özü də bilirsən necə? Nə qazanırsa, aparıb qoyur ovcu-na. Bəlkə çağırım, ayran gətirsin?
- Lazım deyil, utanar.
- Əksinə, sevinər. Təki pul çıxsın.
- Yaxşı, sən də şişirtmə, utanar.
- Onda utanan sifət?

*(Əvvəli qəzetin
31 yanvar tarixli nömrəsində)*

- Dedim ki, lazım deyil. Mən bir ye-nə həyətdə düşüm. Bayaq bir az ayaq-üstü oldu.

Seyid Əli itburnu kollarının arasın-dan keçib hündür, qol-budaqlı bir ağa-cın yanında dayandı:

- Salam, mənim gilasım, məşallah, böyümüsən, budaqların göy üzünü бүrüyüb. - Sonra o, bir başqa ağacın bilək yoğunluğunda saf gövdəsinə toxundu: - Bu badamı, yadıma gəlir, bir necə il bundan əvvəl əkmişdim, uzanıb, mənim hesabıma görə, üzü payıza bar verməli-dir, yaxşı da çiçəkləyib, külək lap yarı-sını töksün, yarısı ki qalacaq, bəsimiz-dir. Bu da qoz ağacı. Şahxəndan kimi heç cür boy atmaq istəmir. Nəyin çat-mır? Torpağın, suyun, havan, günəşin, üstəlik, qulluq ələyənin, nazınla oynaya-nın... Bəs dərdin nədi? Bəlkə əlavə nə-sə istəyirsən? Pis başlamamışdın, niyə yolda ilişib qaldın? Yəqin, kökün gedib daşa dirənib, eybi yoxdur, yoxlayarıq...

Seyid Əli başını ağac-uğacLa nə qə-dər qatmaq istəsə də, fikri-zikri, xəyalı dünya gözəli Hüsniyyənin yanında idi. Görəsən, o, indi nə edir? Bilirmi ki, bax, bu dəm onu düşünən, xəyalından keçirən və düşündükcə, xəyalından ke-çirdikcə yanıb-yaxılan, ürəyi şam kimi ərriyən bir biçərə, bir binəva var və bu biçərə, bu binəva nə edəcəyini bilmir, qərarsızdı...

Şahxəndan evvanda dayanıb, qar-daşının ağaclara dediyi sözlərə qulaq asa-sa başını bulayırdı, çünki o da yaxşı bi-lirdi ki, ağac boş söhbətdi, qardaşının dərd-səri Hüsniyyədir...

Yay günü uzandıqca elə hey uzanı-rdı. Sanki günəş göy qübbəsini heç cür tərk etmək istəmirdi. Dağlardan yaxın-laşmaqda olan axşamın ilk sərin mehi əsib gəlirdi.

Seyid Əli evvanda, iri qədimi taxtın üstündə uzanmışdı. Gözdüyİ ölkələr, ge-cələdiyi məscid, karvansara və xanə-gahlar, söhbət elədiyi dərviş, abid, imam, şair və səyyahlar gözləri önün-dən çəkilmir, səslər, xüsusilə də dəvə-lərin boynundan asılmış zınqırovların ahəngdar səsləri qulaqlarından getmək bilmirdi. Pirdirəki dağlarının sərin kü-ləyi, küçəni başına götürmüş mal-qara səsi, itlərin ağız-ağıza verib hürüsməsi, atların kişnərtisi necə də tanış və doğ-ma idi. O bu iki-üç illik ayrılıqdan son-ra yenə Şamaxıda - böyüyüb boya-başa çatdığı doğma evlərində, qardaşının ya-nında idi. Bu iki-üç ildə qardaşı onun divanının üzünü bir neçə nüsxə köçü-rüb, möhkəm dəri ilə cildləmişdi, yəni böyük iş görmüşdü - indi o cildləri sa-raylara və məscidlərə hədiyyə etmək olardı.

Seyid Əli yumşaq yorğan-döşəkdə xumarlandıqca yol yorğunluğu ayaqla-rından süzülüb gedir, günlərlə at və ya-xud dəvə üstündə oturmaqdan ağrıyan əzaları, sızım-sızım sıızlayan sümük-ləri rahatlıq tapırdı...

Şahxəndan qardaşı üçün sadca ba-dam qovururdu - istəyirdi ki, isti-isti da-dına baxsın. Lakin o, Seyid Əlinin yat-dığını görüb, yatmağa qıymadı.

Səs-küylü Şamaxı gecəsinin parlaq ulduzları səmada nəhəng bir ocaq çat-mışdı və sanki bu ocağın qızmar közlə-ri hərdən çırthaçırt yerə tökülürdü. İki qardaş - Seyid Əli və Şahxəndan açıq evvanda bir-birinin yanında dünyadan xəbərsiz halda yatırdılar. Həmişəki ki-mi, həyətin keşiyini çəkmək küçük vax-tından burada böyümüş Qaçalana etibar edilmişdi. O, qonşuluqdağı itlərlə ağız-ağıza verib fasiləsiz hürür, bununla da yatmadığını, işində ayıq-sayıq olduđu-nu göstərirdi.

Gecənin bir ələmində taqqıltı səsi eşidildi. Şahxəndan tez gözlərini açdı: “Yenə başladılar”... Sonra bir dəfə də taqqıltı səsi eşidildi... sonra bir dəfə də... sonra bir dəfə də...

Şahxəndan ah çəkib, başını buladı. Qonşu uşaqları, hər gecə olduğu kimi, yenə də evlərini daşa basırdılar. İncəva-ra, daşlar xırda idi, kirəmiti sındırmırdı, amma səsləri, az qala, adamı dəli edirdi.

Şahxəndan yerinin içində oturub, şir-in-şirin yatan qardaşına baxırdı.

Evlərinin daşa basılması təzə hadisə deyildi. Artıq neçə müddət idi ki, mə-həllə uşaqları nəinki gecələr, hətta gün-düzlər də onu rahat buraxmır, “kafir”, “kafirin qardaşı” deyib sataşır, hətta təklildə yaxalayanda döymək də istə-yirdilər. Səbəb isə, əlbəttə, qardaşının yazdığı şeirlər idi. Qəribədir, bu qəzə-lər, qəsidələr, qitələr onların həm çö-rəyi, həm də qınaq yeri idi. Əslində, Sey-id Əli Şamaxıda Nəiminin şagirdi ki-mi tanınandan - “İmadəddin Nəsimi” olandan sonra bu düşməncilik başlamış-dı və arxasında Qulam Əli, Rəşid Yaqı-bi, Bəhluli, Qaim Şirvani, Əhməd Kəsi-rəddin kimi Şirvan şairləri dayanırdı. Onlar hər yerdə Seyid Əli haqqında cür-

bəcür şayiələr yayır, ona həcvlər yazır, şeirlərini təhrif edib, pis yerə yozurdu-lar. Hətta İbrahim şah, qazı Əbdülva-haba mənzum məktub yazıb “kafirilər kafiri”nin - Seyid Əli İmadəddin Nəsi-mini belə adlandırırdılar - cəzalandırıl-masını tələb edirdilər. Xoşbəxtlikdən, nə İbrahim şah, nə də qazı Əbdülvahab onların bu qərəzli ittihamlarına məhəl qoyur, əksinə, dahi şairi hər yerdə tərifi-ləyir, ən mötəbər məclislərinə dəvət edir və mükafatlandırırldılar.

Seyid Əli ilin çox vaxtını Bakıda, Təbrizdə, Hələb və Bağdadda olduđu-ndan bu tənə və hədələrin ziyanı ən çox kiçik qardaşa - Şahxədana dəyirdi. O isə dözüür, dözüür, dözüürdü...

Doğrudur, “bu balaca müdrik”in şə-hərin Abdallar, Xalçaçılar, Misgərlər məhəllələrində xeyli qohum-əqrəbası - simsarı vardı, amma onları bu mənasız münafişəyə cəlb eləmək ağlının ucun-dan belə keçmirdi. Elə təkcə dəmbə-göz, hirsli, qəzəbli, heç vaxt at belindən düşməyən dayısı sərbaz Xeyrəddin bəs idi ki, hamını susdursun. Amma Şah-xəndan heç vaxt ona ağır açmamışdı.

Hə, bir də tarçı Əzimian onların dostu idi. Şəhərdə - dükən-bazarda da-nışırdılar ki, guya o, ermənidir. Halbuki biçərə getdiyi, daha doğrusu, apardığı bütün toylarda canı-dildən böyan edirdi

Hüseynbala MİRƏLƏMOV

ki, ay camaat, vallah, billah, mən ermə-ni deyiləm, farsam. Bizdə bu cür adlar çoxdur. Heç erməni də bu cür “Bayatı-Şiraz” çala bilər? Amma bu sözlər heç kəsin qulağına girmirdi, yəni camaat elə dediyini deyirdi: ermənisen, vəssalam!

Bir azdan, axır ki, kirəmitləri dö-yəcləyən “daş yağışı” ara verdi və Şah-xəndan da, Seyid Əli kimi, dərin yuxu-ya getdi. Doğrudur, daş səsləri kəsilən-dən sonra da Qaçalan yaramaz uşaqların qarasınca bir xeyli hürdü, lakin bu, div kimi yatmış qardaşların yuxusuna xələl gətirmədi...

Səhər Şahxəndan yuxudan oyanan-da Seyid Əlinin yerində olmadığını gö-rüb xeyli təəccübləndi. O, elə düşün-müşdü ki, yol yorğunu olmuş qardaşı ən azı günortaya qədər yatacaq. Ancaq şairlər şairi, həmişəki kimi, sübh tezdən qalxmışdı. Hələ uşaqlığından onda belə bir xüsusiyyət vardı: başını yerə atan ki-mi yuxuya gedirdi, bir də, tez yatıb, tez dururdu. Ən rahat yatdığı yataq isə, əl-bəttə, ona yadigarı doğma yorğan-dö-şək idi...

O, Şahxəndan hələ yuxuda ikən qal-xıb yaxınlıqdakı “Bədəvilər bazarı”na getmiş, yaxşı bal, qaymaq, təzə isti çö-rək almış, qayıdanda isə dəvəni, toyuq-cücəni açıb həyətə buraxmışdı.

Şahxəndan qalxıb paltarını geyindi, sonra qardaşının özü ilə gətirdiyi şeir dəftərini götürüb həyətə düşdü və tox-taq səslə dedi:

- Dadaş, bəzi qəzəllərin heç xoşuma gəlmir. Odur ki, üzünü köçürməyəcə-yəm.

Seyid Əli qaşlarını çatdı və sual do-lu baxışlarla qardaşının üzünə baxdı.

Şahxəndan bu baxışlara cavab verir-miş kimi dedi:

- Bax, iki qəzəl yazmısan, ikisi də eynilə bir-birinə bənzəyir.

Seyid Əli soruşdu:
- Hamı? Göstər görüm...

Şairlər şairi suçiləyərni əlindən yerə qoyub, şeir yazılmış vərəqələri aldı:

- Hə, yaxşı tutmusan, oxşarlıqları var, amma fərqləri də çoxdur. Sən ikisi-nin də üzünü köçür.

- Yox ey, dadaş, bax bunun üzünü köçürəcəyəm, həm yığcamdır, həm də təmiz türkcədir. Elə ki misraları ərəb, fars sözləri ilə doldurursan, az qalıram şeiri hirsimdən cırıb atım. Axı camaatın başa düşmədiyi şeyi yazmağın nə mə-nası var?
- Balası, - şairlər şairi çox ciddi tərz-də dedi. - Yaxşı ki, sən köçürdüyünü gözüyümlə köçürmürsən. Çünki mə-nim xəttimdə də səhv çox olur. Vacib-dir ki, mütləq düzəldəsən. Amma fikrə toxunma, qoy neçə varsa, elə qalsın, hətta xoşuna gəlməsə də. Adamlar cür-bəcür olduğu kimi, zövqlər də cürbə-cürdür. Sənin xoşuna gəlməyən bir başqasının xoşuna gələ bilər.

Böyük qardaşının dediklərinə bax-mayaraq, Şahxəndan bir-birinə bənzə-yən şeirlərdən birinin üzünü köçürüb, o birini döşəkcənin altında gizlətdi.

Seyid Əli əl-üzünü yuyub qurula-dıqdan sonra pilləkənin üstündə oturdu:
- Yaxşı, balası, o bir-birinə bənzə-yən şeirləri bir oxu görüm...

Şahxəndan evə girib xoşuna gəlmə-yən şeiri döşəkcənin altından çıxartdı, xoşuna gələn şeiri isə bir dəfə oxumaq-la artıq əzbər bildirdi. O, əvvəlcə bəyən-mədiyi şeiri oxudu:

Vəsilinə kim ki irmədi, dərdü əzab içindədir,
Ləlini kim ki sormadı, təşnə sərab içindədir.

Könlüm içində surətin can kimi qılmışam yerin,
Cövrəi-küntü nəzni gör kim nə xərəb içindədir.

Şəmi rüxün hərərəti cusa getirdi ələmi,
Gör necə yanar od imiş kim, bu kəbab içindədir.

Qəndü nəbatü şəkarin lezzətini unutmuşam,
Ta ki bənimlə ləblərin nazü itab içindədir.

Kim ki qaşınla olmadı sübhü əzəldə əşinə,
Ta əbəd ol qaragünün bəxti səhab içindədir.

Sirri saqahüm rəbbihüm zahidə sorma ani,
Arifi-rəbbihüm bilir kim bu şərab içindədir.

Zöhde dələlət eylərəm, eşqə həris olur könül,
Mən nə şümarə düşmüşəm, ol nə hesab içindədir.

Düşdü cahənə gülqülə fitnəli nərgisində us,
Fitnələrin gör, ani sən sanma ki, xab içindədir.

Şəmsü qəmər əgər üzün tabinə düşmədi nədən,
Eşqə əsir olan kişi ataşü ab içindədir.

Surətini sifətinə valehü heyran olmuşam,
Gözdən əgərçi surətin tərfi-niqab içindədir.

Zülfü qaşın Nəsimiyə vəchi-həsəndir, ey sənəm,
Cim ilə nun bu hüsn ilə qansı kitab içindədir?

Seyid Əli soruşdu:
- Yaxşı, bunun nəyi xoşuna gəlmir?
- Dadaş, bu qəzəldə mətləb çox uzanıb, həm də, bayaq dediyim kimi, ərəb-fars sözlərindən çox istifadə olu-nub, qəlizdir, heç nə anlamaq olmur.
- Bəs o biri qəzəl necədir?
- Əzbərdən deyim?
- De.
Şahxəndan həmin qəzəli sinədən dedi:

Qoyma üzünü niqab içində,
Rəf oldu acəm hicab içində.

Dağıtma yanağın üzrə zülfün,
Neylər bu günəş səhab içində.

Gördüm səni həm fələkdə yıldız,
Buldum səni bu kitab içində.

Cadu gözün uyğudan oyandı,
Fitnə qılır ol bu xab içində.

Mən cəng kimi gah ikiqat olub,
Növbə qılıram rübab içində.

Gah eşqin ilə gözüm olacam,
Tərkik edəram şərab içində.

Gah dəm kimi, dəm olur yanaram,
Bişər cigarım kəbab içində.

Hər kim sənə sünkir oldu, ey can,
Qaldı əbədi əzab içində.

Sanma ki, Nəsimi hüsiyandır,
Çoxdan dolayıb hesab içində.

Seyid Əli şəfqət dolu nəzərlərlə qar-daşının üzünə baxdı, onun yaşı ilə o qə-dər də uyuşmayan sərt mühakimələrinə, ağlına heyran qaldı və gülə-gülə dedi:
- İstəyirsən sənə bir sirr də açım?
Şahxəndan dedi:
- Açı, dadaş.
- İkinci oxuduğun qəzəl qaçaq-quldur-ların, yolkəsənlərin də xoşuna gəlmişdi. Hər ikisi güldü. Sonra Seyid Əli qardaşını bağına basıb əlavə etdi:
- Amma sən birinci qəzələ də dəy-mə, qoy qalsın. İndisə gəl bir tikə çörək yeyib, qəbiristanlığa baş çəkək. Sonra qonaq-qara əlindən getməyə imkan ol-mayacaq...

Seyid Əli qəbiristanlığa gedən yol-da qəfildən Şahxədana sarı çönüb so-ruşdu:

- Yaxşı, gecə evimizi daşlayanlar kimlər idi?
Şahxəndan təəccüb etdi:
- Boy, mən elə bildim sənin xəbərin olmayıbdı.
- Yox, oldu... Sadəcə, səbirlə gözlə-dim ki, görüm bu işin axırı nə olacaq... Sən o daş atlarını tanıyırsan?
- Tanıyıram... Məhəllə uşaqlarıdı...
- Niyə atırlar? Dəli olublar?
- Deyirlər, guya sən kafirsən.
- Yenə bu səfəh söhbət? Onlar uşaq-dılar, nə bilirlər ki, kafir və yaxud mü-səlman nədi? Deməli, bu fikri onların başına bir dolduran var.
- Əlbəttə var.
- Kimdi?
- Mədrəsə mollası.
- Hə, düz deyirsən. Onun işidir. Yaxşı ki, İbrahim şah var, yoxsa bu vəh-şilərin əlindən Şamaxıya ayaq basmaq olmazdı...

Nəhayət, gəlib catdılar. Bu da qə-biristanlıq, dünənə kimi bir-birilə düş-məncilik edən, didişən adamlar indi burada yan-yana sakitcə uyuyurdular. Seyid Əli anasının başdaşının yanında dayanıb “Yasin” oxuyurdu. Birdən bir az aralıda toplaşmış adamların ona tərs-tərs baxdıqlarını hiss etdi. Amma özü-nü o yerə qoymadı. Elə bu vaxt iki ya-raqlı sərbaz atlarını qəbiristanlığın gi-rəcəyində saxlayıb, molla Zülfüqara yaxınlaşdılar və ondan nəsə soruşdular. O da əli ilə Seyid Əli ilə Şahxəndanı göstərdi. Sərbazlar qəbirlərin arasından keçən əyri-üyrü cığırlarla gəlib qar-daşlara yaxınlaşdılar, sonra Seyid Əlinin “Yasin”ı oxuyub qurtarmasını gözlədi-lər. Qəbiristanlıqda olanlar maraqla on-lara baxırdılar. Seyid Əli Yasini oxu-yub qurtardıqdan sonra sərbazlarla gə-rüşdü və onlar öz aralarında astadan nə-sə danışdılar. Sonra sərbazlar bir az əv-vəl gəldikləri əyri-üyrü cığırarla qə-biristanlıqdan çıxdılar və atlarına minib gözdən itdilər...

(Ardı var)